

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ПУЛЮЯ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Кафедра економіки та фінансів

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
З НАПИСАННЯ ЗВІТУ ПРО ПРОХОДЖЕННЯ
СТАЖУВАННЯ З ФАХУ**

*для студентів денної форми навчання
спеціальності 8.03050801 «Фінанси і кредит»
(освітньо-кваліфікаційний рівень «магістр»)*

Тернопіль – 2015

Панухник О.В. Методичні рекомендації з написання звіту про проходження стажування з фаху для студентів денної форми навчання спеціальності 8.03050801 «Фінанси і кредит» (освітньо-кваліфікаційний рівень «магістр») / О.В. Панухник, Н.Ю. Мариненко, І. Ю. Крамар. – Тернопіль: ТНТУ, 2015. – 46 с.

Укладачі: Панухник Олена Віталіївна – завідувач кафедри економіки та фінансів, доктор економічних наук, професор

Мариненко Наталія Юріївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та фінансів

Крамар Ірина Юріївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та фінансів

Рецензенти: Константюк Наталія Іванівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та фінансів

Сівчук Ірина Петрівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та фінансів

Відповідальна за випуск: Н. Ю. Мариненко.

Методичні вказівки розглянуто і затверджено на засіданні кафедри економіки та фінансів Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя, протокол № __ від «22» грудня 2015 р.

Схвалила та рекомендувала до друку методична комісія факультету економіки і підприємницької діяльності Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя, протокол № __ від «__» _____ 2015 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1. МЕТА І ЗАВДАННЯ СТАЖУВАННЯ З ФАХУ	5
2. ЗМІСТ ПРАКТИКИ	7
3. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРОХОДЖЕННЯ СТАЖУВАННЯ З ФАХУ.....	10
4. КЕРІВНИЦТВО СТАЖУВАННЯМ З ФАХУ	11
5. ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ЗВІТУ.....	14
6. ВИМОГИ ДО СТРУКТУРИ ТА ЗАХИСТУ ЗВІТУ ІЗ СТАЖУВАННЯ З ФАХУ.....	19
7. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПРОХОДЖЕННЯ СТАЖУВАННЯ З ФАХУ	42
ДОДАТКИ.....	43

ВСТУП

Стажування з фаху студентів є невід'ємною складовою процесу підготовки фахівців у вищих навчальних закладах. Обов'язковою вимогою до дипломних робіт випускників вищих навчальних закладів є практична цінність отриманих результатів дослідження. У зв'язку з цим дипломні роботи повинні бути виконані за матеріалами конкретного підприємства, установи або організації. Стажування з фаху проходять на сучасних підприємствах різних галузей економіки та сфер діяльності, в закладах органів державного управління і фінансово-кредитних установах.

Стажування з фаху є однією з найважливіших форм підготовки фахівців, а також підсумком навчання та підготовки до написання дипломної роботи. Практика студентів передбачає безперервність і послідовність її проведення при одержанні достатнього обсягу практичних знань і умінь відповідно до освітньо-кваліфікаційного рівня "Магістр".

Стажування з фаху студентів проводять перед написанням дипломної роботи. Під час цієї практики студенти поглиблюють теоретичні знання з усіх дисциплін навчального плану та збирають фактичний матеріал для написання дипломної роботи. Зміст і послідовність практики визначено програмою, яку розробляє випускова кафедра згідно з навчальним планом.

1. МЕТА І ЗАВДАННЯ СТАЖУВАННЯ З ФАХУ

Стажування з фаху, що проводиться на останньому курсі навчання, має призначення сформувати у випускника вищого навчального закладу професійні вміння, навички обґрунтування та прийняття самостійних рішень на конкретній ділянці роботи в реальних умовах функціонування суб'єктів господарювання, інших підприємницьких структур, фінансових установ шляхом виконання функціональних обов'язків, властивих його майбутній професійній організаційно-управлінській діяльності.

Даний вид практики є продовженням навчального процесу в структурних підрозділах суб'єктів господарювання, фінансових установ, де студент має можливість скоротити період адаптації до виконання конкретних фінансово-економічних функцій згідно з отриманим фахом і рівнем підготовки.

Мета стажування з фаху за спеціальністю «Фінанси і кредит» для осіб, які здобувають освітньо-професійний рівень магістра – закріпити та поглибити теоретичні знання фінансових механізмів ефективного функціонування суб'єктів господарювання, фінансових установ; сформувати у них практичні професійні вміння і навички виконання функцій економіста – фінансиста.

Основні завдання практики:

– ознайомитися із підприємством, його структурними підрозділами, організацією виробничого процесу, продукцією, загальною схемою управління;

– вивчити організацію фінансової роботи, функції, завдання фінансових служб, їх зв'язки з іншими управлінськими підрозділами підприємства в процесі розробки фінансових планів, доведення їх завдань до структурних підрозділів та контроль за їх виконанням;

– ознайомитися із формами, змістом, періодичністю фінансової звітності, організацією інформаційного забезпечення поточної та оперативної фінансової роботи на підприємстві;

– здійснити комплексний аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства;

– самостійно виконати розрахунки з обґрунтування рішення конкретного питання – предмета індивідуального дослідження студента;

– зібрати необхідні матеріали для виконання дипломної роботи та написання звіту з проходження стажування з фаху.

У процесі проходження цього виду практики студент одержує консультації спеціалістів різноманітних управлінських підрозділів підприємства, безпосередньо вивчає програмні питання практики, виконує відповідні фінансово-економічні розрахунки, проводить індивідуальні наукові дослідження, готує звіт з практики.

Базами практики переважно є суб'єкти господарювання матеріальної сфери виробництва будь-якої галузі та форми власності, державні та комерційні фінансові установи, страхові компанії.

Програма стажування з фаху за погодженням кафедрою і науковим керівником дипломної роботи може проводитися з урахуванням специфіки фінансової діяльності конкретної установи, бази практики студента.

Загальну тривалість практики визначено навчальним планом – 6 тижнів.

Стажування з фаху проходять на базах практики, які відповідають вимогам програми та мають кадри, здатні забезпечити необхідний рівень керівництва.

Базами практики можуть бути:

- підприємства усіх форм власності та різних організаційно-правових форм, що здійснюють виробничо-господарську діяльність;

- установи та організації, що належать до державних органів управління та контролю (державна фіскальна служба, державна фінансова інспекція, фінансові відділи при місцевих органах виконавчої влади тощо);
- установи та організації ринкової інфраструктури (фінансові установи – комерційні банки, інвестиційні фонди і компанії, страхові компанії; біржі; аудиторські фірми; консалтингові фірми та ін.).

2. ЗМІСТ ПРАКТИКИ

Під час проходження стажування з фаху студент, як правило, виконує функції дублера економіста одного із фінансових підрозділів у структурі апарату управління підприємством. Для виконання поставлених перед ним завдань у процесі проходження стажування з фаху необхідно опрацювати ряд питань, які потім необхідно висвітлити і описати у звіті.

Стажування з фаху передбачає опрацювання наступних питань:

1. Загальне ознайомлення з підприємством

Коротка інформація про історію створення та розвитку підприємства, галузь та предмет виробничої діяльності, суспільна місія підприємства, форма власності, основні напрями господарської діяльності. Характеристика номенклатури продукції (послуг), що виробляється і реалізуються, взаємозв'язок із споживачами продукції і постачальниками матеріально-технічних ресурсів. Коротка характеристика виробничого процесу та виробничо-організаційної структури підприємства. Характеристика результатів його господарської діяльності за останні 2 роки. Визначення динаміки показників фінансових ресурсів, грошових доходів, операційних витрат, фінансових результатів та відносних показників фінансово-економічної ефективності господарської діяльності підприємства.

В додатках необхідно навести виробничо-організаційну структуру підприємства, таблицю основних техніко-економічних показників його діяльності за аналізований період, основні форми фінансової звітності.

2. Функції та організація фінансової роботи на підприємстві

Загальна характеристика системи управління підприємством. Лінійні рівні та функціональні напрями управління господарською діяльністю підприємства. Місце та функції економічних і фінансових служб у системі управління підприємством. Проаналізувати структуру апарату управління підприємством. Вивчити розподіл функціональних обов'язків між окремими ланками фінансового управління, визначити наявність дублювання чи „вакууму” при виконанні окремих функцій управління фінансами. При наявності недоліків слід *розробити пропозиції*, спрямовані на вдосконалення структури управління підприємством. Взаємозв'язок фінансових служб із іншими функціональними службами апарату управління та виробничими та комерційними підрозділами в процесі складання плану господарської діяльності на поточний період, доведення показників плану до виробничих і функціональних структур, контроль за його виконанням. Сформулювати пропозиції щодо підвищення ефективності організації фінансової роботи на підприємстві.

У додатках необхідно навести існуючу схему апарату управління підприємством, положення про фінансові та економічні служби підприємства, посадові інструкції економістів фінансових служб управління.

3. Організація комплексного фінансового аналізу на підприємстві

При проходженні стажування з фаху необхідно ознайомитися із регламентом підготовки стратегічних, поточних і оперативних рішень господарської діяльності підприємства та визначити роль комплексного фінансового аналізу для обґрунтування змісту таких рішень й заходів щодо їх виконання, а також зовнішнього і внутрішнього фінансового аналізу діяльності підприємства, змісту показників даних напрямків аналізу. Вивчити систему внутрішнього фінансового аналізу по напрямках ліквідності, ділової активності, рентабельності, структури капіталу і ринкової активності діяльності підприємства. Слід узяти до уваги аналіз і оцінку стану

необоротних й оборотних активів, джерел фінансування поточної господарської діяльності підприємства, аналіз і оцінку рівня фінансових ризиків при обґрунтуванні стратегічних та поточних господарських рішень.

Студентові-практиканту необхідно провести розрахунок показників поточного фінансового стану підприємства і дати оцінку їх рівня (Додаток Б). Безпосередньо оцінювання фінансового стану підприємства проводиться на основі використання даних балансу підприємства (Форма № 1), звіту про фінансові результати (Форма № 2).

Оцінку фінансового стану підприємства пропонуємо проводити на основі розрахунків та аналізу наступної групи показників:

- стану ліквідності підприємства;
- стану ділової активності підприємства;
- стану процесів формування і розподілу прибутків підприємства;
- стану рентабельності підприємства;
- стану структури капіталу підприємства;
- стану ринкової активності підприємства.

У підсумковій частині звіту проводиться комплексний аналіз й оцінка фінансового стану підприємства з точки зору забезпечення високоприбуткового рівня його господарської діяльності. Необхідно навести таблицю результатів комплексного фінансового аналізу і запропонувати заходи з удосконалення системи аналізу на підприємстві та поліпшення фінансового стану. В аспекті розроблення пропозицій з поліпшення фінансового стану необхідним є чіткий перелік спрямованих на це заходів.

3. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРОХОДЖЕННЯ СТАЖУВАННЯ З ФАХУ

Перед початком практики студенти одержують на кафедрі економіки та фінансів направлення, програму і щоденник практики. Керівництво практикою здійснює викладач кафедри і спеціаліст від підприємства – бази практики. Графік проходження практики визначається по кожному підприємству спільно керівником від бази практики та університету.

Загальний порядок проходження стажування з фаху та знайомство з програмою практики студент одержує на організаційних зборах, що їх за тиждень до початку практики проводить керівник стажування з фаху і кафедра економіки та фінансів.

Безпосередньо перед початком практичного навчання студент має на базі практики пройти інструктаж із техніки безпеки.

Упродовж практики кафедра надає студентам консультації з питань підготовки звітності з практики.

Загальний контроль за ходом стажування з фаху здійснює завідувач кафедри. Окремі організаційні питання його проходження здійснює керівник цього виду практики від університету. Хід проходження стажування з фаху та його результати розглядаються на засіданні кафедри економіки та фінансів.

4. КЕРІВНИЦТВО СТАЖУВАННЯМ З ФАХУ

Обов'язки керівника практики від університету та кафедри

У процесі виконання своїх функцій керівник практики від університету та кафедри зобов'язаний організувати її відповідно до затвердженої програми:

– своєчасно вручити студентам направлення і програму практики, провести загальний інструктаж, супроводжувати студентів на бази практики, представляти їх керівникові від бази практики;

– забезпечувати взаємодію кафедри із керівником практики від підприємства;

– консультувати студентів з питань програми практики. Спрямувати науково-дослідну діяльність студентів, пов'язану із виконанням дипломної роботи;

– контролювати виконання програми практики, регламенту підготовки звіту із стажування з фаху, а також дотримання студентами правил внутрішнього розпорядку;

– рецензувати звіти з практики і брати участь у їх захисті в складі комісії кафедри;

– інформувати кафедру економіки та фінансів про хід проходження студентами даного виду практики, підготовку звіту.

Обов'язки керівника від бази практики (стажування з фаху)

У межах своїх функціональних обов'язків, керівник практики від підприємства повинен:

– створити належні умови для якісного виконання студентами програми практики;

– контролювати роботу студентів і додержання ними трудової дисципліни;

– здійснювати методичне керівництво і допомагати студентам одержати необхідні матеріали для виконання програми практики та написання дипломної роботи;

– дати письмові характеристики студентів з оцінюванням рівня їх практичної підготовки, ставлення до роботи, дотримання трудової дисципліни. У характеристиці від бази практики результати студента оцінюються за чотирибальною системою („відмінно”, „добре”, „задовільно”, „незадовільно”);

– періодично перевіряти ведення студентами щоденників проходження практики, розглядати та оцінювати звіт з практики.

Обов'язки студента:

– перед початком практичного навчання одержати на кафедрі економіки та фінансів направлення на проходження стажування з фаху, його програму та щоденник практики;

– протягом проходження стажування з фаху суворо дотримуватися правил техніки безпеки та внутрішнього розпорядку, чинних на базі практики;

– сумлінно виконувати програму практичного навчання, не відмовлятися від виконання завдань і доручень керівника від бази практики, спрямованих на засвоєння практичних навичок діяльності економіста-фінансиста;

– зібрати та опрацювати інформаційні матеріали, необхідні для підготовки звіту з проходження стажування з фаху та написання дипломної роботи;

– згідно з вимогами програми стажування з фаху оформити письмовий звіт з його проходження та своєчасно подати на кафедру економіки та фінансів для перевірки.

За час проходження стажування з фаху студент зобов'язаний виконати наступні завдання практичної підготовки:

Перша група завдань. Зібрати інформацію про діяльність підприємства, вибраного за базу виконання дипломної роботи. Зміст цієї інформації визначено темою і планом дипломної роботи. Відповідно, зміст першої групи завдань кожен студент визначає самостійно, за потреби він може отримати консультацію у свого наукового керівника.

Друга група завдань. Вивчення комплексу питань фахової практичної підготовки, обумовлених вимогами освітньо-кваліфікаційної характеристики фахівця. Комплекс завдань з фахової практичної підготовки передбачає виконання програми стажування з фаху, написання звіту з його проходження.

Джерелами інформації для підготовки звіту з проходження стажування з фаху та написання дипломної роботи є внутрішні регулюючі нормативні документи (статут підприємства), планові завдання господарсько-фінансової діяльності, форми стандартної бухгалтерської фінансової звітності (форми №1, №2, №3, №4), дані оперативного управлінського обліку, фінансові нормативи, ліміти, опитування і спостереження на робочих місцях та інша оперативна та періодична документація.

При цьому необхідно використовувати набуті в університеті знання зі статистики, бухгалтерського обліку, економіки підприємства, фінансів підприємства, фінансового менеджменту, економічного і фінансового аналізу, системи оподаткування, банківської справи, стратегії підприємства тощо.

Збираючи та опрацьовуючи фактичний матеріал про роботу підприємства, потрібно дослідити якомога більше нового з практики господарювання в даній галузі, передовий досвід, нормативні акти.

Для цього студентам варто постійно вивчати інформацію галузевих періодичних видань.

5. ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ЗВІТУ

Звіт друкують за допомогою ЕОМ з одного боку аркуша білого паперу формату А4 (210x297 мм) через півтора міжрядкових інтервали до тридцяти рядків на сторінці з використанням шрифту Times New Roman, розмір 14.

Обсяг основного тексту звіту повинен становити 45-55 сторінок. Текст додатків і список літератури до обсягу основного тексту не входять.

Текст звіту необхідно друкувати, залишаючи поля таких розмірів: ліве – 30 мм, праве – 10 мм, верхнє – 20 мм, нижнє – 20 мм.

Шрифт друку повинен бути чітким – чорного кольору середньої жирності. Щільність тексту звіту повинна бути однаковою.

Друкарські помилки, описки і графічні неточності, які виявилися в процесі написання звіту, можна виправляти підчищенням або зафарбуванням білою фарбою і нанесенням на тому ж місці або між рядками виправленого тексту (фрагмента рисунка) друкованим шрифтом. Допускається наявність не більше двох виправлень на одній сторінці.

Текст основної частини звіту поділяють на питання та пункти (при потребі). Обсяг одного питання не може бути меншим 3 сторінок.

Кожна структурна частина звіту повинна мати заголовки. Заголовки розділів структурних елементів слід розташовувати посередині рядка й друкувати великими жирними літерами без крапки в кінці, не підкреслюючи. Заголовки підрозділів, пунктів та підпунктів слід починати з абзацного відступу й виконувати маленькими жирними літерами, крім першої великої, не підкреслюючи, без крапки в кінці. Якщо заголовок складається із двох та більше речень, їх розділюють крапкою. Перенос слів у заголовку розділу не допускається.

Відстань між заголовком розділу і подальшим чи попереднім текстом має бути 2 інтервали. Не допускається розміщувати назву підрозділу, пункту й підпункту в нижній частині сторінки, якщо після неї подається тільки один

рядок тексту. Не допускається розміщувати на сторінці текст, якщо його обсяг становить менше 1/2 частини аркуша А4.

Нумерацію сторінок, питань, пунктів, рисунків, таблиць, формул подають арабськими цифрами без знака №.

Першою сторінкою звіту є титульний аркуш, який включають до загальної нумерації сторінок звіту (Додаток А). На титульному аркуші номер сторінки не ставлять, на наступних сторінках номер проставляють у правому нижньому куті сторінки без крапки в кінці (перша сторінка змісту є другою сторінкою звіту).

Заголовки **структурних частин звіту**, таких як: зміст, перелік умовних позначень, вступ, висновки, список використаних джерел не нумерують.

Пункти нумерують у межах кожного питання. Номер пункту складається з порядкового номера питання та пункту, між якими ставлять крапку. В кінці номера повинна стояти крапка, наприклад: «1.2» (другий пункт першого питання). Потім у тому ж рядку йде заголовок пункту.

Ілюстрації (фотографії, креслення, схеми, графіки, карти) і таблиці необхідно подавати в звіті безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці. Ілюстрації і таблиці, які розміщені на окремих сторінках звіту, включають до загальної нумерації сторінок. Таблицю, рисунок або креслення, розміри якого більші формату А4, враховують як одну сторінку і розміщують у відповідних місцях після згадування в тексті або у додатках.

Ілюстрації позначають словом «Рис.» і нумерують послідовно в межах розділу, за винятком ілюстрацій, поданих у додатках.

Номер ілюстрації повинен складатися з номера питання і порядкового номера ілюстрації, між якими ставиться крапка. Наприклад: Рис. 1.2 (другий рисунок першого питання). Номер ілюстрації, її назва і пояснювальні підписи розміщують послідовно під ілюстрацією. Якщо в звіті подано одну ілюстрацію, то її нумерують за загальними правилами. Наприклад:

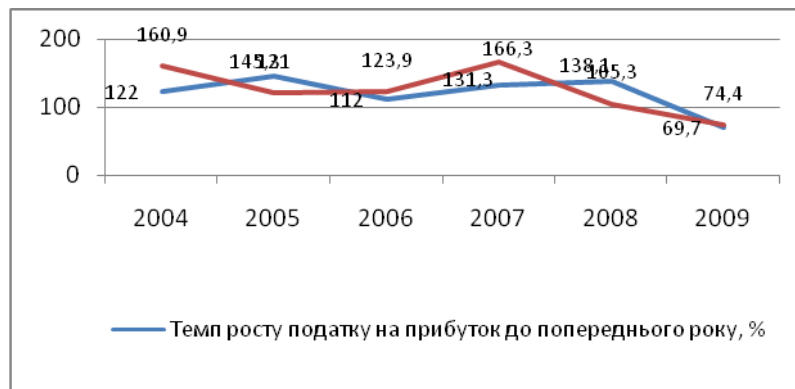

Рис. 2.6. Темпи росту податку на прибуток підприємств та прибутку від звичайної діяльності до оподаткування до попереднього року, %

Таблиці нумерують послідовно (за винятком таблиць, поданих у додатках) в межах питання. В правому верхньому куті над відповідним заголовком таблиці розміщують напис «Таблиця» із зазначенням її номера. Номер таблиці повинен складатися з номера питання і порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка, наприклад: «Таблиця 1.2» (друга таблиця першого питання).

Якщо в звіті одна таблиця, її нумерують за загальними правилами.

При переносі частини таблиці на інший аркуш (сторінку) слово «Таблиця» і номер її вказують один раз справа над першою частиною таблиці, над іншими частинами пишуть слова «Продовження табл.» і вказують номер таблиці, наприклад: «Продовження табл. 1.2».

Після таблиці або рисунку необхідно зазначити посилання на літературу. Після тексту таблиці або рисунку пишеться 10-м розміром шрифту «Джерело: Назва літературного джерела». Наприклад:

Джерело: Гражевська Н.І. Економічні системи епохи глобальних змін [Текст]: [монографія] / Н.І. Гражевська – К.: Знання, 2008. – с. 152.

Якщо це розроблення автора, то після таблиці або рисунку пишеться, наприклад «Джерело: складено автором за даними Назва джерела» і т.п.

Наприклад:

Таблиця 2.1

Частка прибутку підприємств України за видами діяльності в загальній величині прибутку економіки, %

Назва виду діяльності	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Всього по економіці	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Промисловість	43,3	41,7	41,5	31,1	36,6	30,6
Оптова та роздрібна торгівля	20,0	17,4	17,2	15,9	13,3	16,6
Транспорт та зв'язок	10,8	12,8	10,2	8,0	8,6	12,7
Фінансова діяльність	10,3	11,3	12,1	13,4	18,0	12,1

Формули в звіті (якщо їх більше однієї) нумерують у межах питання. Номер формули складається з номера питання і порядкового номера формули в питанні, між якими ставлять крапку.

Номери формул пишуть біля правого поля аркуша на рівні відповідної формули в круглих дужках, наприклад: (3.1) – перша формула третього питання. Нумерувати необхідно ті формули, на які є посилання у тексті.

Посилання на літературу. При написанні звіту студент повинен робити посилання на джерела, матеріали або окремі результати з яких наводяться у звіті. Посилання подають у квадратних дужках із вказанням номера джерела із загального списку літератури та, через кому, при наявності, сторінки (сторінок).

Наприклад, [10, с.25] – с. 25 джерела №10 у списку використаних джерел.

Такі посилання дають змогу відшукати документи і перевірити достовірність відомостей про цитування документа, дають необхідну інформацію щодо нього, допомагають з'ясувати його зміст, мову, текст, обсяг. Якщо використовуються відомості, матеріали з монографій, оглядових статей, інших джерел з великою кількістю сторінок, тоді в посиланні необхідно точно вказати номери сторінок, ілюстрацій, таблиць, формул з джерела, на яке дано посилання у звіті.

Посилання на ілюстрації звіту вказують порядковим номером ілюстрації, наприклад, «рис. 1.2». Посилання на формули звіту вказують порядковим номером в дужках, наприклад, «... у формулі (2.1)».

На всі таблиці звіту повинні бути посилання в тексті, при цьому слово «таблиця» в тексті пишуть скорочено, наприклад: «...в табл. 1.2». У повторних посиланнях на таблиці та ілюстрації треба вказувати скорочено слово «дивись», наприклад: «див. табл. 1.3».

Додатки оформляють як продовження звіту на наступних її сторінках, розміщуючи їх у порядку появи посилань у тексті.

Кожний додаток повинен починатися з нової сторінки. Додаток повинен мати заголовок, надрукований угорі малими літерами з першої великої симетрично відносно тексту сторінки. Посередині рядка над заголовком малими літерами з першої великої друкується слово «Додаток __» і велика літера, що позначає додаток.

Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Г, І, Є, І, Й, О, Ч, Ъ, наприклад, додаток А, додаток Б і т.д. Один додаток позначають як додаток А.

Текст кожного додатка при потребі може бути поділений на розділи й підрозділи, які нумерують у межах кожного додатка. У цьому разі перед кожним номером ставлять позначення додатка (літеру) і крапку, наприклад, А.2 – другий розділ додатка А; В.3.1 – підрозділ 3.1 додатка В.

Список використаних джерел. Відомості про джерела, які включені до списку, необхідно подавати відповідно до вимог державного стандарту з обов'язковим наведенням назв праць. Приклад оформлення відомостей подано у Додатку Б.

6. ВИМОГИ ДО СТРУКТУРИ ТА ЗАХИСТУ ЗВІТУ ІЗ СТАЖУВАННЯ З ФАХУ

За результатами виконаної під час стажування з фаху роботи кожен студент зобов'язаний у дводенний термін після її закінчення подати на кафедру економіки та фінансів письмовий звіт.

Структура, зміст звіту, співвідношення його розділів визначено змістом стажування з фаху, особливостями його бази та темою дипломної роботи.

У звіті необхідно відобразити:

– відповідність методів фінансової роботи, що застосовуються на підприємстві – базі стажування з фаху, сучасним досягненням фінансово-економічної науки, господарської практики та характеру галузевих особливостей діяльності;

– методи, форми, прийоми, спрямовані на ефективне використання всіх елементів робочого капіталу, основних засобів, грошових коштів підприємства;

– передовий досвід удосконалення внутрішнього механізму ефективного використання всіх ресурсів і досягнення високих фінансових результатів господарської діяльності.

У звіті з стажування з фаху повинні бути представлені таблиці, що супроводжуються розрахунками, зразки документів, пояснення способів розрахунку фінансових показників.

Необхідно також навести висновки і пропозиції з удосконалення фінансової роботи на підприємстві.

Структура звіту включає (Додаток В):

- 1) щоденник;
- 2) титульний аркуш (Додаток А);
- 3) зміст;

4) перелік умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів (за необхідністю);

5) вступ;

6) розділи, що складають основну частину звіту;

7) висновки та рекомендації;

8) список використаних джерел;

9) додатки.

У **вступі** (2-4 стор.) викладаються завдання, які стоять перед підприємствами щодо посилення ролі фінансового аналізу для підвищення ефективності та результативності їх роботи, поліпшення використання матеріальних і фінансових ресурсів. Обґрунтовується актуальність подальшого вдосконалення методології й організації фінансового аналізу на підприємствах, а також розв'язання практичних проблем, над якими працюють робітники у даний період.

У розділі **“Організаційно-правова характеристика підприємства”** необхідно вказати повну і скорочену назву підприємства, його юридичний статус, види діяльності, які регламентовані Статутом, органи управління підприємством тощо. При цьому увагу приділяють виконанню функцій фінансовими службами підприємства.

У розділі **“Організація комплексного фінансового аналізу на підприємстві”**, підрозділі **“Аналіз активів підприємства та джерел їх утворення (пасивів)”** здійснюють реальну оцінку змін, що відбулися в складі та структурі його майна. Стабільність майнового стану підприємства залежить від правильності та доцільності вкладення фінансових ресурсів у активи, тому для його оцінювання необхідно вивчити передусім склад, структуру майна та джерела його утворення, а також причини їх зміни.

Основні напрямки оцінювання майнового стану підприємства полягають у наступному: за даними балансу визначається вартість усього майна підприємства (підсумок активу балансу – валюта балансу) і сума джерел утворення (підсумок пасиву балансу) цього майна на певну звітну

дату. Далі визначають відхилення за кожним видом майна і джерел його утворення порівнянням даних на кінець і на початок звітної періоду.

Для вивчення структурних змін необхідно додатково визначити питому вагу кожного виду майна в загальній валюті балансу і вивчити причини змін структури майна і джерел його утворення, що надасть можливість установити, якою мірою підприємство може спиратися на власні кошти і скільки треба позичити, а також наскільки ефективно використовуються власні й позичені кошти. З цією метою здійснюють горизонтальний та вертикальний аналіз балансу (табл. 6.1).

Горизонтальний (часовий) аналіз полягає в порівнянні абсолютних величин за статтями балансу вартості активів за два і більше суміжних періоди, як правило, початок і кінець місяців, кварталів, років. Порівняння можна здійснювати:

- шляхом визначення відхилення показників за абсолютними величинами, тобто на скільки порівнювана величина більша або менша за ту, з якою порівнюють, та розрахунку абсолютної швидкості динаміки;

- за допомогою відносних показників, тобто на скільки відсотків порівнювана величина більша або менша за ту, яку визначили за базу порівняння, і який середній темп зміни величини показника.

Вертикальний аналіз – це структурний аналіз абсолютних величин балансу, який дає змогу за даними відносних величин вивчити структуру активів, тобто частку (відсоток) окремих їх видів у загальній сумі розділів та в цілому за балансом. Перевагою цього виду аналізу є можливість зіставлення вираженої у відсотках структури показників одного звітної періоду з іншими незалежно від зміни їх розмірів. Вивчаючи ту чи іншу сукупність показників у різні періоди, можна спостерігати в які об'єкти було вкладене майно і ті зміни, які відбуваються в його структурі. Структурні зрушення дають змогу вивчити внутрішні негативні і позитивні зміни, які відбуваються на підприємстві з його активами.

Таблиця 6.1

Горизонтальний та вертикальний аналіз балансу підприємства

Статті	На початок звітного періоду		На кінець звітного періоду		Зміни		
	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	у абсолютних величинах	у структурі	темпи зростання (зниження), %
АКТИВ							
1	2	3	4	5	6	7	8
I. Необоротні активи							
Незавершені капітальні інвестиції							
Основні засоби							
Інвестиційна нерухомість							
II. Оборотні активи							
Запаси							
Незавершене виробництво							
Готова							
Товари							
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги							
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими							
Дебіторська заборгованість з бюджетом							
Інша поточна дебіторська заборгованість							
Грошові кошти та їх еквіваленти							
Інші оборотні активи							

БАЛАНС							
ПАСИВ							
I. Власний капітал							
Зареєстрований (пайовий) капітал							
Додатковий капітал							
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)							
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення							
Відстрочені податкові							
Довгострокові кредити банків							
Забезпечення виплат персоналу							
IV. Поточні зобов'язання і забезпечення							
Короткострокові кредити банків							
Векселі видані							
Поточна кредиторська заборгованість: за довгостроковими зобов'язаннями							
за товари, роботи, послуги							
за розрахунками з бюджетом							
за розрахунками зі страхування							
за розрахунками з оплати праці							
за одержаними авансами							
Інші поточні зобов'язання							
БАЛАНС							

Далі вивчають співвідношення динаміки оборотних і необоротних активів, а також показники мобільності всього майна підприємства та оборотних коштів:

а) якщо оборотні кошти збільшилися, а необоротні активи зменшилися, це означає, що на підприємстві спостерігається тенденція прискорення оборотності всього майна підприємства. Результатом може бути вивільнення частини коштів і короткострокових вкладень (якщо відсоток за цими статтями зріс);

б) для характеристики майна розраховується коефіцієнт мобільності майна: відношення вартості оборотних активів до вартості всього майна;

в) коефіцієнт мобільності оборотних активів розраховується як відношення найбільш мобільної їх частини (коштів і фінансових вкладень) до вартості оборотних активів.

Збільшення коефіцієнтів мобільності всього майна і оборотних активів підтверджує тенденцію прискорення оборотності майнових засобів підприємства.

Слід зазначити, що низька мобільність оборотних активів не завжди є негативною. За високої рентабельності продукції підприємства здебільшого спрямовують вільні кошти на розширення виробництва.

Оцінка майнового стану може бути доповнена розрахунком показників ефективності використання основних засобів підприємства, що наведені в таблиці 6.2.

Таблиця 6.2

Методика розрахунку показників оцінки майнового стану та ефективності використання майна підприємства

Назва показника	Алгоритм розрахунку	Джерела інформації	Характеристика
1	2	3	5
1. Коефіцієнт придатності основних засобів (Кпр)	$\frac{\text{Залишкова вартість основних засобів}}{\text{Первісна вартість основних засобів}}$	$\frac{\text{р.1010 Ф. №1}}{\text{р.1011 Ф. №1}}$	Відображає частину основних засобів, придатну до експлуатації.

2. Коефіцієнт зносу основних засобів (Кз)	$\frac{\text{Знос основних засобів}}{\text{Первісна вартість основних засобів}}$	$\frac{\text{p.1012 Ф. №1}}{\text{p.1011 Ф. №1}}$	Характеризує ту частку вартості основних засобів, що її списано на витрати виробництва в попередніх періодах. Збільшення коефіцієнта зносу в динаміці є негативною тенденцією. Рекомендоване значення <0,5.
3. Коефіцієнт оновлення основних засобів (Кон.)	$\frac{\text{Вартість основних засобів, що надійшли за період}}{\text{Вартість основних засобів на кінець періоду}}$	$\frac{\text{p.260 гр.5Ф. № 5}}{\text{p.1011 гр.4 Ф. №1}}$	Показує частку введених нових основних засобів у загальній вартості основних засобів. Рекомендоване значення >0,1.
4. Коефіцієнт вибуття основних засобів (Квб.)	$\frac{\text{Вартість основних засобів, що вибули за період}}{\text{Вартість основних засобів на початок періоду}}$	$\frac{\text{p.260 гр.8 Ф. № 5}}{\text{p.1011 гр.3 Ф. №1}}$	Характеризує інтенсивність вибуття основних виробничих засобів. Рекомендоване значення >0,1.
5. Коефіцієнт мобільності (Км)	$\frac{\text{Оборотні активи}}{\text{Активи}}$	$\frac{\text{p.1195 Ф. №1}}{\text{p.1300 Ф. №1}}$	Характеризує мобільність активів підприємства, позитивним є зростання коефіцієнта
6. Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів (Ке)	$\frac{\text{Оборотні активи}}{\text{Необоротні активи}}$	$\frac{\text{p.1195 Ф. №1}}{\text{p.1095 Ф. №1}}$	Позитивним є зростання коефіцієнта, яке вказує на підвищення ліквідності балансу
7. Фондовіддача (Фв)	$\frac{\text{Чистий дохід}}{\text{Залишкова вартість основних засобів}}$	$\frac{\text{p.2000 Ф. №2}}{\text{p. 1010 Ф. №1}}$	Показує яка частка доходу припадає на 1грн. вартості основних засобів. Позитивним є зростання коефіцієнта.
8. Фондомісткість (Фм)	$\frac{\text{Залишкова вартість основних засобів}}{\text{Чистий дохід}}$	$\frac{\text{p. 1010 Ф. №1}}{\text{p. 2000 Ф. №2}}$	Характеризує вартість основних засобів, яка припадає на 1 грн. доходу, позитивною є тенденція до зменшення
9. Фондоозброєність (Фозбр)	$\frac{\text{Залишкова вартість основних засобів}}{\text{Середньоспискова чисельність працівників}}$	$\frac{\text{p. 1010 Ф. №1}}{\text{p.5050 Ф. 1ПВ}}$	Характеризує рівень технічної оснащеності працівників

Інформаційною базою при проведенні аналізу майна підприємства є баланс, звіт про фінансові результати, для внутрішнього аналізу застосовуються також дані аналітичного обліку.

У наступному підрозділі розділу проводять **аналіз ліквідності та платоспроможності підприємства**.

Для цього залежно від ступеня ліквідності, тобто швидкості перетворення в кошти, активи підприємства поділяються на такі групи:

- **найбільш ліквідні активи (A1)** – суми за всіма статтями коштів, що можуть бути використані для виконання поточних розрахунків негайно. У цю групу включають також короткострокові фінансові вкладення;

- **активи, що швидко реалізуються (A2)**, – активи, для перетворення яких у грошові кошти потрібний певний час. У цю групу можна включити дебіторську заборгованість (платежі за якою очікуються протягом 12 місяців після звітної дати), інші оборотні активи;

- **активи, котрі повільно реалізуються (A3)**, – менш ліквідні активи – це запаси, дебіторська заборгованість (платежі за якою очікуються більше ніж через 12 місяців після звітної дати), довгострокові фінансові інвестиції тощо;

- **активи, що важко реалізуються (A4)**, – активи, призначені для використання в господарській діяльності протягом відносно тривалого періоду. В цю групу можна включити статті 1- го розділу активу балансу “Необоротні активи”.

Пасиви балансу за ступенем зростання термінів погашення зобов'язань групують так:

- **термінові (негайні) пасиви (П1)** – кредиторська заборгованість, розрахунки за дивідендами, інші поточні зобов'язання;

- **короткострокові пасиви (П2)** – короткострокові кредити банків та інші позики, що підлягають погашенню протягом 12 - ти місяців після звітної дати;

- **довгострокові пасиви (П3)** – довгострокові позики й інші довгострокові пасиви – статті 3- го розділу пасиву балансу “Довгострокові зобов'язання”;

- **постійні (стійкі) пасиви (П4)** – статті 1 і 2- го розділу пасиву балансу.

При оцінюванні ліквідності та платоспроможності здійснюють аналіз ліквідності балансу, а також розраховують основні показники ліквідності. До основних показників ліквідності належать: загальний коефіцієнт покриття, коефіцієнт швидкої ліквідності, коефіцієнт абсолютної ліквідності, коефіцієнт маневреності, співвідношення короткострокової дебіторської і кредиторської заборгованості.

Для визначення абсолютних показників здійснюють аналіз ліквідності балансу, однак перед аналізом ліквідності балансу доцільно згрупувати активи за ступенем ліквідності та пасиви за строком погашення (рис. 6.1)

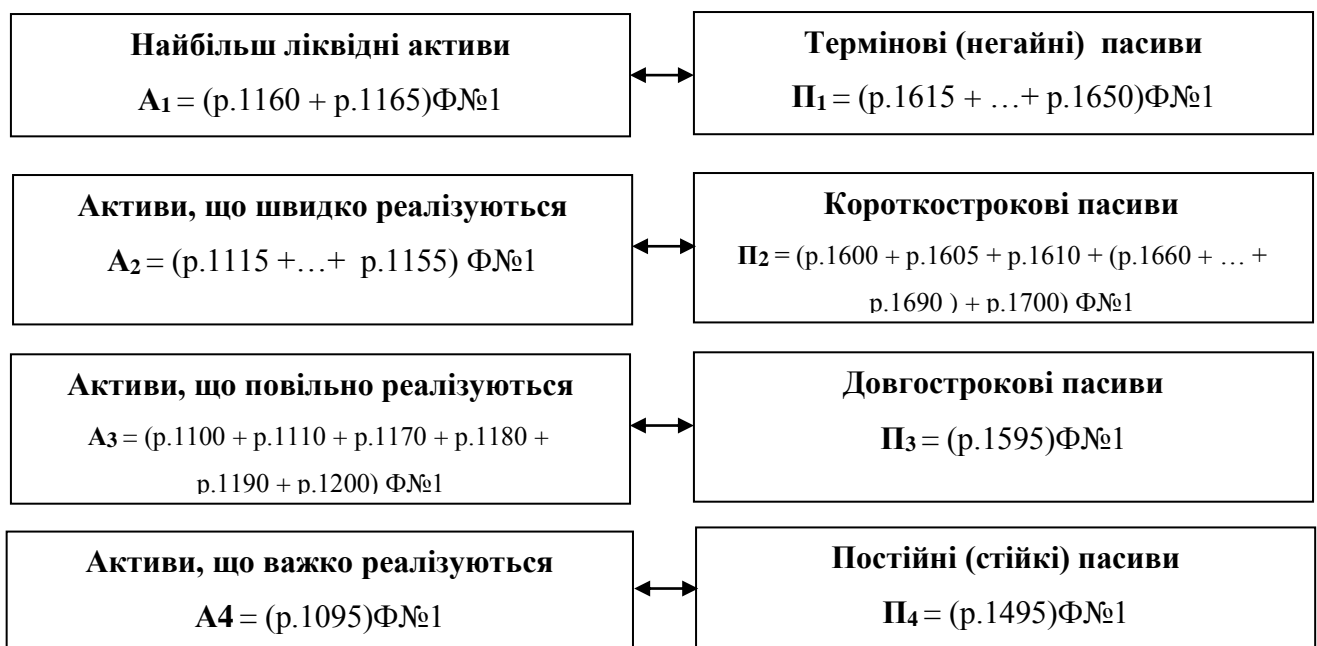

Рис. 6.1. Групування активів балансу за їх ліквідністю та пасивів за термінами погашення

Розрахунки оформляють у таблиці 6.3.

Таблиця 6.3

Аналіз ліквідності балансу

Актив	Початок року	Кінець року	Пасив	Початок року	Кінець року	Надлишок (нестача)	
						Початок року	Кінець року
A1			П1				
A2			П2				
A3			П3				
A4			П4				
Разом			Разом				

Баланс підприємства слід вважати абсолютно ліквідним, якщо:

$$A1 \geq П1, A2 \geq П2, A3 \geq П3, A4 \leq П4.$$

У випадку, коли одна або декілька нерівностей має протилежний знак, ніж в оптимальному варіанті, ліквідність балансу не може бути абсолютно ліквідною. Виконання четвертої нерівності свідчить про дотримання підприємством мінімальної умови фінансової стійкості – наявності власних оборотних коштів.

Поряд з абсолютними показниками для оцінювання ліквідності слід розрахувати відносні показники, які застосовують для оцінювання здатності підприємства виконувати свої поточні зобов'язання (табл. 6.4).

Таблиця 6.4

Відносні показники аналізу ліквідності підприємства

Назва показника	Алгоритм розрахунку	Джерела інформації	Характеристика
Коефіцієнт поточної ліквідності (Кпл)	$\frac{\text{Оборотні активи} + \text{Необоротні активи для продажу}}{\text{Поточні зобов'язання}}$	$\frac{p.1195 + p.1200 \text{ Ф.№1}}{p.1695 + p.1700 \text{ Ф.№1}}$	Характеризує достатність оборотних активів для погашення поточних зобов'язань. Значення має перевищувати 1.
Коефіцієнт швидкої ліквідності (Кшл)	$\frac{\text{Гроші} + \text{поточні фін. інвестиції} + \text{векселі одержані} + \text{дебіторська заборгованість}}{\text{Поточні зобов'язання}}$	$\frac{p.1165 + p.1160 + (p.1120 + \dots + p.1155) \text{ Ф.№1}}{p.1695 + p.1700 \text{ Ф.№1}}$	Характеризує можливість погашення підприємством поточних зобов'язань за рахунок грошових коштів та дебіторської заборгованості, оптимальне значення коефіцієнта 0,7 - 0,8

Коефіцієнт абсолютної ліквідності (Кшл)	Гроші + поточні фін. інвестиції	p.1165+ p.1160 Ф.№1	Показує, яка частина поточних зобов'язань може бути погашено миттєво наявними грошима. Достатнім вважається значення вище за 0,2-0,35.
	Поточні зобов'язання	p.1695 + p.1700 Ф.№1	

З метою комплексної оцінки ліквідності балансу доцільно застосовувати *загальний показник платоспроможності*. Алгоритм його розрахунку наступний:

$$Kл = (A1+0,5+A2+0,3A3)/(П1+0,5+П2+0,3П3) \quad (6.1)$$

Збільшення значення *Kл* свідчить про зміцнення платоспроможності підприємства та зрушення в бік покращення структури активів і пасивів.

Вважають, що значення цього коефіцієнта не повинно опускатися нижче від 0,2.

Розрахунки оформляють у таблиці 6.5.

Таблиця 6.5

Показники ліквідності

Показники	На кінець попереднього періоду	На кінець звітнього періоду	Відхилення (+,-)
Коефіцієнт поточної ліквідності			
Коефіцієнт швидкої ліквідності			
Коефіцієнт абсолютної ліквідності			

Далі у підрозділі «**Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства**» досліджують динаміку та структуру фінансових результатів його діяльності, визначають фактори, що вплинули на формування величини чистого прибутку (збитку) підприємства.

Аналіз проводять методом порівняння фактичних даних за звітний період зі звітними даними за попередній період. Відповідно до Національного положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», розрахунок показника прибутку включає визначення наступних його складових: чистого доходу від реалізації

продукції (товарів, послуг); валового прибутку (збитку); фінансового результату від операційної діяльності; фінансового результату до оподаткування; чистого прибутку (збитку) звітного періоду (рис. 6.2).

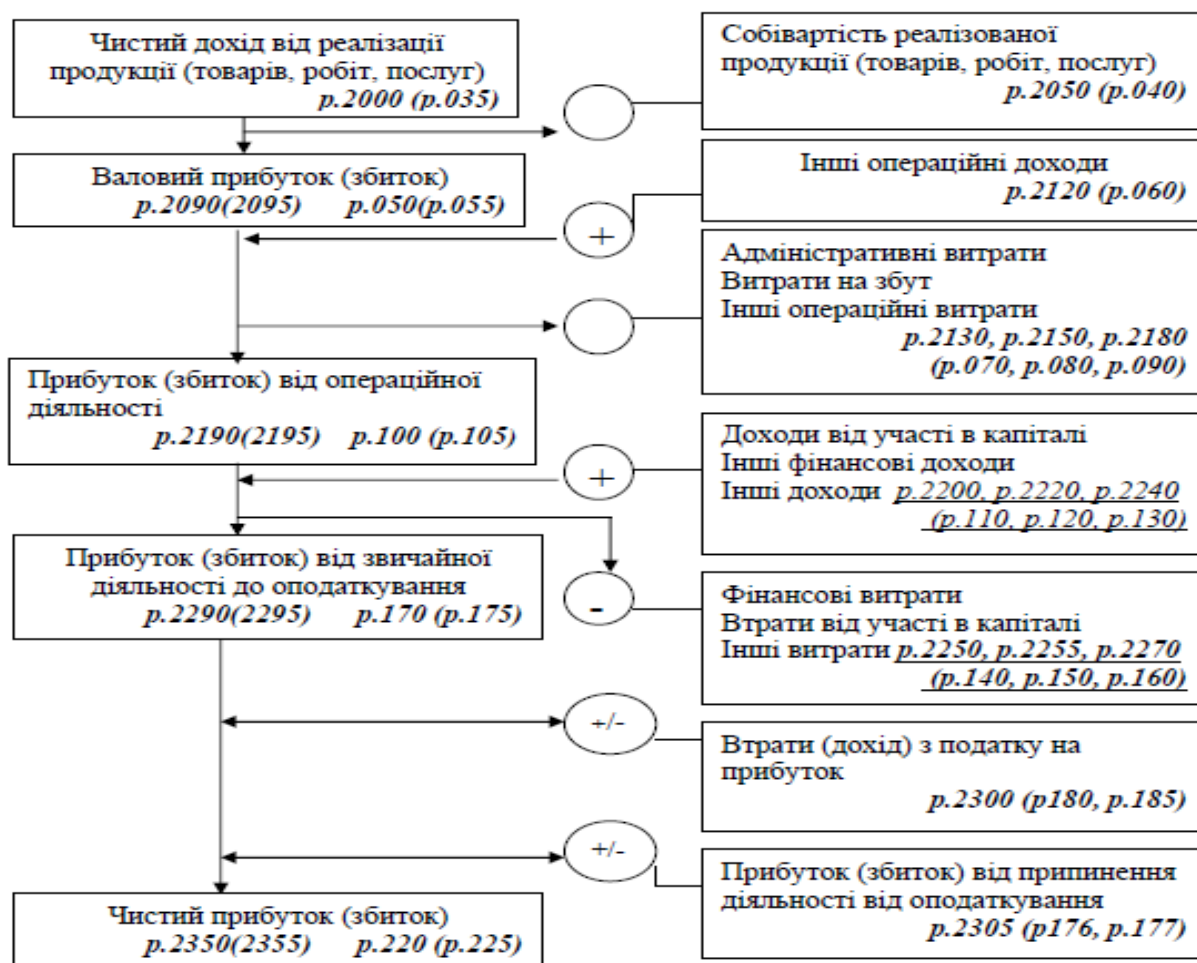

Рис. 6.2. Формування фінансових результатів діяльності підприємства

Аналіз динаміки доходів та фінансових результатів діяльності підприємства наведено в таблиці 6.6.

Таблиця 6.6

Аналіз динаміки доходів та фінансових результатів

(назва підприємства) за _____ - _____ рр.

Показник	За попередній період, тис. грн.	За звітний період, тис. грн.	Відхилення	
			Абс.	Відн., %
Чистий дохід від реалізації продукції				
Валовий прибуток (збиток)				

Інші операційні доходи				
Збиток від операційної діяльності				
Збиток від інвестиційної та фінансової діяльності				
Збиток від звичайної діяльності до оподаткування				
Дохід з податку на прибуток від звичайної діяльності				
Чистий збиток від звичайної діяльності				

Крім аналізу абсолютних показників аналізують ще й відносні показники прибутковості підприємства, до яких належить рентабельність. Оцінювання рентабельності дозволяє скласти характеристику основних показників рентабельності та зробити загальні висновки. Основні показники рентабельності наведено в таблиці 6.7.

Таблиця 6.7

Основні показники рентабельності підприємства

№ з/п	Назва показника	Алгоритм розрахунку	Джерела інформації	Характеристика
1	Рентабельність активів	Чистий прибуток / Вартість активів	р. 2350 Ф.№2 / р.1900 Ф.№1	Коефіцієнт показує скільки прибутку припадає на 1 грн. активів, характеризує ефективність управління підприємством, чим вищий показник тим краще.
2	Рентабельність власного капіталу	Чистий прибуток / Власний капітал	р. 2350 Ф.№2 / р.1495 Ф.№1	Коефіцієнт показує величину одержаного прибутку в розрахунку на одну гривню капіталу власників. Збільшення – позитивне значення.
3	Рентабельність продажу	Валовий прибуток / Виручка від реалізації продукції	р. 2090 Ф.№2 / р. 2000 Ф.№2	Характеризує розмір прибутку, що надходить на підприємство з кожної гривні від продажу продукції (робіт, послуг). Збільшення – позитивне значення.
4	Рентабельність продукції (робіт, послуг)	Валовий прибуток / Собівартість реалізованої продукції	р. 2090 Ф.№2 / р. 2050 Ф.№2	Показує скільки прибутку отримало підприємство в розрахунку на одну гривню понесених витрат на виробництво. Збільшення показника – позитивне значення.
5	Період окупності капіталу	Валюта балансу / Чистий прибуток	р.1900 Ф.№1/ р. 2350 Ф.№2	Коефіцієнт вказує за який період кошти, що інвестовані в активи будуть компенсовані чистим прибутком

6	Період окупності власного капіталу	Власний капітал / Чистий прибуток	р.1495 Ф.№1/ р. 2350 Ф.№2	Коефіцієнт вказує за який період власний капітал буде компенсований чистим прибутком
---	------------------------------------	-----------------------------------	------------------------------	--

У наступному підрозділі «Аналіз ділової активності підприємства» аналізують ефективність основної діяльності підприємства, що характеризується швидкістю обертання ресурсів підприємства. Ефективність управління підприємством визначається темпами прискорення обертання ресурсів, що повинно знаходити своє відображення у зростанні відповідних показників. Нормативного значення показників немає, але чим швидше обертаються ресурси підприємства, тим краще. Підвищення обертання ресурсів є, поряд з високою прибутковістю, другим важелем підвищення фінансового благополуччя підприємства. Низький рівень коефіцієнтів обертання активів може свідчити про недостатню завантаженість та низьку ефективність експлуатації виробничих потужностей, зростання дебіторської заборгованості та запасів. Характеристику та алгоритм розрахунку показників аналізу ділової активності подано у табл. 6.8.

Таблиця 6.8

Показники аналізу ділової активності

№ з/п	Показник	Алгоритм розрахунку	Джерела інформації	Характеристика
1	Коефіцієнт оборотності активів (Ко.а.)	Чистий дохід/ Вартість активів	р. 2000 Ф.№2 / р.1900 Ф.№1	Коефіцієнт відображає швидкість обороту сукупного капіталу підприємства, тобто показує, скільки разів за аналізований період відбувається повний цикл виробництва й обігу, що приносить відповідний ефект у вигляді прибутку. Зростання оборотності активів оцінюється позитивно за умови прибуткової діяльності підприємства.
2	Середня тривалість обороту активів, дні	Кількість днів у звітному періоді / Коефіцієнт оборотності	360/ Ко.а.	Тривалість обороту активів характеризує кількість днів, яка необхідна для їх перетворення в грошову форму

		активів		
3	Коефіцієнт оборотності власного капіталу	Чистий дохід / Власний капітал підприємства	р. 2000 Ф.№2 / р.1495 Ф.№1	Коефіцієнт відображає швидкість обороту власного капіталу підприємства. Позитивним є зростання показника.
4	Середня тривалість обороту власного капіталу (Ко.в.к.)	Кількість днів у звітному періоді / Коефіцієнт оборотності власного капіталу	360/ Ко.в.к.	Кількість днів, протягом яких власний капітал підприємства перетворюється в грошову форму
5	Коефіцієнт оборотності оборотних активів	Чистий дохід / Оборотні активи	р. 2000 Ф.№2 / р.1195 Ф.№1	Вказує на кількість оборотів обігових коштів за період або скільки виручки припадає на 1 грн. обігових коштів
6	Середня тривалість обороту оборотних активів	Кількість днів у звітному періоді / Коефіцієнт оборотності оборотних активів	360/коефіцієнт оборотності	Тривалість обороту оборотних активів характеризує кількість днів, яка необхідна для їх перетворення в грошову форму
7	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (Ко.д.з.)	Чистий дохід / Дебіторська заборгованість	р. 2000 Ф.№2 / Σ(р.1120- р.1155) Ф.№1	Показує в скільки разів виручка перевищує дебіторську заборгованість. Зростання цього коефіцієнта свідчить про поліпшення платіжної дисципліни та (або) скорочення продажу продукції з відстроченням платежу за строками або за вартістю угод. Позитивним є збільшення даного коефіцієнта в динаміці.
8	Середня тривалість обороту дебіторської заборгованості	Кількість днів у звітному періоді / Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	360/ Ко.д.з.	Середній термін погашення дебіторської заборгованості, тобто період протягом якого дебіторська заборгованість перетворюється в гроші. Позитивно оцінюється зниження цього коефіцієнта.

9	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості (Ко.к.з.)	Собівартість продукції/ Кредиторська заборгованість	р. 2050 Ф.№2 / Σ (р.1605- р.1650) + р.1690 + р.1700	Показує, скільки разів виникає заборгованість і сплачується підприємством за період, що аналізується. Зростання цього коефіцієнта може відображати поліпшення платіжної дисципліни у відношеннях з постачальниками, бюджетом та іншими кредиторами чи (або) скорочення закупівель з відстроченням платежу (комерційного кредиту постачальників).
10	Середня тривалість обороту кредиторської заборгованості	Кількість днів у звітному періоді / Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	360/ Ко.к.з.	Показник вказує на середній період сплати підприємством кредиторської заборгованості

Далі у підрозділі “**Аналіз фінансової стійкості підприємства**” здійснюють оцінювання фінансової стабільності та незалежності в напрямку відповідності джерел коштів для формування запасів і затрат. Фінансова стійкість – це такий стан підприємства, коли обсяг його майна (активів) достатній для погашення зобов’язань.

Розрізняють абсолютні і відносні показники фінансової стійкості. Першим кроком при проведенні аналізу фінансової стійкості підприємства є дослідження абсолютних показників, що дозволяє визначити тип його фінансового стану. Абсолютними показниками фінансової стійкості є показники, що характеризують міру забезпеченості запасів джерелами їхнього фінансування. Співставлення величини запасів господарюючого суб’єкта з джерелами їхнього фінансування дозволяє визначити тип фінансового стану (таблиця 6.9). Виділяють чотири типи фінансової стійкості:

- абсолютна фінансова стійкість – запаси підприємства сформовані за рахунок його власних джерел (власного капіталу);
- нормальна фінансова стійкість – формування запасів забезпечуються сумою власних та довгострокових позикових джерел;

– нестійкий фінансовий стан – запаси формуються як за рахунок капіталізованих джерел (власного капіталу та довгострокових зобов'язань), так і за рахунок короткострокових кредитів, тобто за рахунок усіх основних джерел формування запасів;

– кризовий фінансовий стан – запаси не забезпечуються основними джерелами їх формування і підприємство перебуває на межі банкрутства.

Таблиця 6.9

Абсолютні показники оцінки фінансової стійкості (визначення типу фінансового стану підприємства)

Показники	Формула розрахунку
1	2
1. Загальна величина запасів	$P. 1100 + p.1110$
2. Наявність власних джерел формування запасів (власні кошти)	$p. 1495$ (I р. Пасиву) – $p. 1095$ (I р. Активу)
3. Наявність власних і довгострокових позикових джерел формування запасів	Власні кошти + Довгострокові зобов'язання $p. 1495$ (I р. Пасиву) + $p. 1595$ (II р. Пасиву) – $p. 1095$ (I р. Активу)
4. Загальна величина основних джерел формування запасів	Власні кошти + Довгострокові зобов'язання + Короткострокові кредити банків $p. 1495$ (I р. Пасиву) + $p. 1595$ (II р. Пасиву) + $p. 1600$ – $p. 1095$ (I р. Активу)
5. Надлишок або нестача власних джерел формування запасів	Наявність власних джерел формування запасів – Загальна величина запасів (ряд. 2 – ряд. 1)
6. Надлишок або нестача власних і довгострокових джерел формування запасів	Наявність власних і довгострокових джерел формування запасів – Загальна величина запасів (ряд. 3 – ряд. 1)
7. Надлишок або нестача загальної величини основних джерел формування запасів	Загальна величина основних джерел формування запасів – Загальна величина запасів (ряд. 4 – ряд. 1)

8. Трьохкомпонентний показник типу фінансової стійкості	<p>За значеннями показників 5, 6 та 7 визначається трьохкомпонентний показник фінансової стійкості підприємства.</p> <p>Якщо значення показника 5, 6 та 7 більше 0, то коефіцієнту присвоюється 1. Якщо значення показника 5, 6 та 7 менше 0, то коефіцієнту присвоюється 0.</p> <p>.(1; 1; 1) – абсолютна фінансова стійкість (0; 1; 1) – нормальний фінансовий стан (0; 0; 1) – нестійкий фінансовий стан</p>
---	---

Оцінка відносних показників – наступний етап аналізу фінансової стійкості, який ґрунтується на обчисленні коефіцієнтів, що наведені в таблиці 6.10.

Таблиця 6.10

Відносні показники фінансової стійкості

№ з/п	Показники	Алгоритм розрахунку	Джерела інформації	Характеристикаа
1	Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	Власний капітал/ Валюта балансу	р.1495 Ф.№1/ р.1900 Ф.№1	Характеризує, яка частина активів підприємства сформована за рахунок власних джерел коштів. Критичне значення цього коефіцієнта становить 0,5
2	Коефіцієнт фінансової залежності	Валюта балансу/ Власний капітал	р.1900 Ф.№1/ р.1495 Ф.№1	Коефіцієнт є зворотним коефіцієнту фінансової автономії. Зростання цього показника у динаміці означає збільшення частки позикових коштів у фінансуванні підприємства, а отже, втрату фінансової незалежності. Нормативне значення < 2. Якщо його значення знижується до 1, то це свідчить про те, що власники повністю фінансують своє підприємство.
3	Коефіцієнт фінансового ризику (фінансового ліверіджу)	Позиковий капітал/ Власний капітал	р.1595+р.1695+ +р.1700 Ф.№1/ р.1495 Ф.№1	Показує співвідношення залучених коштів і власного капіталу. За цим коефіцієнтом здійснюють найбільш загальну оцінку фінансової стійкості (він показує, скільки одиниць залучених коштів припадає на кожен одиницю власних). Оптимальне значення цього показника менше 0,5, критичне –

				1.
5	Коефіцієнт покриття (платоспроможності)	Власний капітал/ Позиковий капітал	p.1495 Ф.№1/ p.1595+p.1695+ +p.1700 Ф.№1	Характеризує можливість покриття боргів власним капіталом
6	Коефіцієнт самофінансування	Оборотний капітал/ Валюта балансу	(p.1495 + p.1595) - p.1095 Ф.№1p/ p.1900 Ф.№1	Характеризує наявність у підприємства оборотного капіталу для фінансування його поточної діяльності.
7	Коефіцієнт фінансової стійкості		p.1495 + p.1595 Ф.№1p / p.1900 Ф.№1	Характеризує, яку частину активів балансу сформовано за рахунок стійких джерел

Аналіз динаміки фінансової стійкості й стабільності підприємства дозволяє оцінити стан і тенденції зміни фінансової стійкості будь-якої діяльності, а також потенційні резерви підвищення фінансової стабільності.

Якщо було визначено, що підприємство має абсолютну або нормальну фінансову стійкість, то необхідно розглянути наступні показники:

1. Коефіцієнта стійкості економічного зростання за моделлю Г.О. Крамаренко:

$$KCEZ = K1 \times K2 \times K3 \times K4 < K5 \times K6 \times K7, \quad (6.2)$$

де $KCEZ$ – коефіцієнт стійкості економічного зростання;

$K1$ – чистий прибуток - виплачені дивіденди / чистий прибуток;

$K2$ – чистий прибуток / чиста виручка від реалізації;

$K3$ – чиста виручка від реалізації / середній розмір власного оборотного капіталу;

$K4$ – середній розмір власного оборотного капіталу / середній розмір оборотних активів;

$K5$ – середній розмір оборотних активів / середній розмір короткострокових зобов'язань;

$K6$ – середній розмір короткострокових зобов'язань / середній розмір капіталу;

$K7$ – середній розмір капіталу / середній розмір власного капіталу.

2. Коефіцієнта стійкості економічного зростання за моделлю Г.Г. Кірейцева:

$$K_{CE3} = K1 \times K2 \times K3 \times K4 \times K5 \times K6, \quad (6.3)$$

де K_{CE3} – коефіцієнт стійкості економічного зростання;

$K1$ – чистий прибуток – виплачені дивіденди / чистий прибуток;

$K2$ – чистий прибуток / чиста виручка від реалізації;

$K3$ – чиста виручка від реалізації / середній розмір власного оборотного капіталу;

$K4$ – середній розмір власного оборотного капіталу / середній розмір оборотних активів;

$K5$ – середній розмір оборотних активів / середній розмір короткострокових зобов'язань;

$K6$ – середній розмір короткострокових зобов'язань / середній розмір власного капіталу.

Якщо було визначено, що підприємство має кризове або наближене до кризового фінансове становище, то необхідно розглянути показники прогнозування банкрутства (модель Альтмана, модель Матвійчука) та зробити висновки.

3. Модель Альтмана:

$$Z = 1,2 * K1 + 1,4 * K2 + 3,3 * K3 + 0,6 * K4 + 1 * K5, \quad (6.4)$$

$$K_1 = \frac{\text{Середній розмір власного оборотного капіталу}}{\text{Середній розмір капіталу}}$$

$$K_2 = \frac{\text{Середній розмір нерозподіленого прибутку}}{\text{Середній розмір капіталу}}$$

$$K_3 = \frac{\text{Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування}}{\text{Середній розмір капіталу}}$$

$$K_4 = \frac{\text{Середній розмір власного капіталу}}{\text{Середній розмір позикового капіталу}}$$

$$K_5 = \frac{\text{Чиста виручка від реалізації}}{\text{Середній розмір капіталу}}$$

Якщо значення $Z < 1,8$, то вірогідність банкрутства досить висока;

Якщо $1,8 < Z < 2,7$, то вірогідність банкрутства 50%;

Якщо $2,7 < Z < 2,9$, то банкрутство можливе, але за певних обставин;

Якщо $Z > 3$, то вірогідність банкрутства незначна.

4. Модель Матвійчука:

$$Z = 0,033 * K1 + 0,268 * K2 + 0,045 * K3 - 0,018 * K4 - 0,004 * K5 - 0,015 * K6 + 0,702 * K7, \quad (6.5)$$

$$K_1 = \frac{\text{Чистий дохід}}{\text{Середній розмір капіталу}}$$

$$K_2 = \frac{\text{Чистий дохід}}{\text{Середній розмір кредиторської заборгованості}}$$

$$K_3 = \frac{\text{Чистий дохід}}{\text{Середній розмір власного капіталу}}$$

$$K_4 = \frac{\text{Середній розмір капіталу}}{\text{Чистий дохід}}$$

$$K_5 = \frac{\text{Середній розмір власного оборотного капіталу}}{\text{Середній розмір оборотних активів}}$$

$$K_6 = \frac{\text{Середній розмір позикового капіталу}}{\text{Середній розмір капіталу}}$$

$$K_7 = \frac{\text{Середній розмір власного капіталу}}{\text{Середній розмір поточних зобов'язань}}$$

Якщо значення Z є більшим від 1,104, то це свідчить про задовільний фінансовий стан підприємства та низьку імовірність його банкрутства. Чим вищим є значення Z , тим стійкішим є становище компанії. Якщо значення Z є менше за 1,104, то виникає загроза фінансової кризи, з подальшим зменшенням даного показника імовірність банкрутства даного підприємства збільшується.

Для прийняття рішення про банкрутство підприємства слугує оцінка структури балансу неплатоспроможних підприємств шляхом розрахунку коефіцієнту покриття, коефіцієнту забезпечення власними оборотними активами та коефіцієнту відновлення (втрати) платоспроможності.

Коефіцієнт відновлення (втрати) платоспроможності визначають за формулою:

$$\frac{Kn. \text{ кін.} + (Bn/T)(Kn. \text{ кін.} - Kn. \text{ поч.})}{2} \quad (6.6)$$

$Kn. \text{ кін.}$ – коефіцієнт покриття на кінець звітного періоду;

$Kn. \text{ поч.}$ – коефіцієнт покриття на початок звітного періоду;

$Bn.$ – період відновлення (втрати) платоспроможності;

T – тривалість звітного періоду в місяцях.

При розрахунку коефіцієнта відновлення платоспроможності «Вп» приймається за 6 місяців, а при розрахунку коефіцієнта втрати платоспроможності – за 3 місяці.

Коефіцієнт відновлення платоспроможності обчислюють за умови, що один із коефіцієнтів – покриття або забезпеченості власними оборотними активами, має значення нижче за оптимальне (перший – менший за 2, другий – менший за 0,1).

Коефіцієнт втрати платоспроможності визначають, якщо значення обох вказаних коефіцієнтів нижчі за оптимальні.

Якщо коефіцієнт відновлення платоспроможності:

більший за одиницю, то підприємство має реальні шанси поновити свою платоспроможність і може бути прийняте рішення відкладання визнання структури балансу незадовільною, а підприємства – неплатоспроможним строком на 6 місяців;

менший одиниці – у підприємства немає реальної можливості поновити свою платоспроможність протягом 6 місяців.

Якщо коефіцієнт втрати платоспроможності:

більший за одиницю – підприємство у найближчі три місяці має реальну можливість не втратити платоспроможність;

менший одиниці – у підприємства в найближчий час існує загроза втратити платоспроможність.

Складені на основі використаних матеріалів аналітичні таблиці разом з іншим ілюстративним матеріалом (схеми, діаграми) наводяться у тексті звіту.

На основі таблиць і розрахунків формують економічно обґрунтовані **висновки** із вказанням причин відхилень фактичних даних звітного періоду від даних попередніх періодів або від планових. Також виявляють фактори, що впливають як позитивно, так і негативно на динаміку показників й виконання завдання, дається оцінка роботи підприємства. Вказують резерви подальшого зростання ефективності використання ресурсів підприємства, його прибутковості, підвищення платоспроможності, фінансової стійкості,

кращого використання власних та позикових коштів тощо. Вносять конкретні пропозиції, що спрямовані на пошук і реалізацію внутрішніх резервів поліпшення фінансового стану підприємства чи установи, на матеріалах яких виконано роботу, а також обґрунтовується можливість застосування результатів аналізу в практичній діяльності. В кінці коротко викладають основні висновки до проведеного дослідження і подають рекомендації з удосконалення фінансового аналізу.

У звіті на підставі отриманих висновків можуть бути *подані рекомендації* (3-8 стор.). Рекомендації розташовують після висновків, починаючи з нової сторінки. У рекомендаціях визначають подальші роботи, які вважають необхідними, при цьому основну увагу приділяють пропозиціям щодо ефективного використання результатів стажування з фаху. Рекомендації повинні носити конкретний характер і бути повністю підтверджені звітною роботою.

Загальний обсяг звіту (без додатків) становить 45–55 сторінок.

Звіт повинен бути перевірений і на титульній сторінці **підписаний керівником практики від бази практики та завірений печаткою установи, керівником практики від університету та студентом.**

7. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПРОХОДЖЕННЯ СТАЖУВАННЯ З ФАХУ

«Відмінно» (90–100 балів) – зміст та оформлення звіту із стажування з фаху та щоденника відповідають стандартам. Характеристика роботи студента на практиці є позитивною. Студент дав повні і точні відповіді на всі запитання комісії щодо програми стажування з фаху.

«Добре» (75–89 балів) – наявні несуттєві зауваження щодо змісту та оформлення звіту із стажування з фаху. Характеристика студента є позитивною. У відповідях на запитання він припустився окремих неточностей, хоча загалом має тверді знання.

«Задовільно» (60–74 бали) – недбале оформлення звіту, неповний зміст окремих його розділів. Наявність окремих розрахункових і логічних помилок. Характеристика студента в цілому є позитивною. При відповідях на запитання студент виявив поверхові знання.

«Незадовільно» (0–59 балів) – студент виконав тільки частину завдань, передбачених програмою стажування з фаху або звіт підготував не самостійно. Характеристика студента в частині ставлення до стажування з фаху і трудової дисципліни є негативною. На запитання членів комісії він не міг дати задовільних відповідей.

Додаток А

Зразок оформлення титульного аркуша

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ПУЛЮЯ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

Кафедра економіки та фінансів

ЗВІТ

із проходження стажування з фаху
(база практики: _____)
(назва підприємства)

Реєстраційний номер: _____
Дата захисту:
«___» _____ 2016 р.

Керівник практики від бази практики:

(підпис) (ПІБ)
МП

Звіт захищено з оцінкою:

Керівник практики від університету:

(підпис) к.е.н., доц. Мариненко Н.Ю.
(наук.ступінь, посада, ПІБ)

Підписи членів комісії:

Виконав(ла): ст. гр. ПФм – 51

(підпис) (ПІБ)

ТЕРНОПІЛЬ – 2016

Додаток Б

Зразок оформлення бібліографічного опису списку використаних джерел

Книга одного автора:

Гражевська Н.І. Економічні системи епохи глобальних змін [Текст]: [монографія] / Н.І. Гражевська– К. : Знання, 2008. – 431 с.

Williamson O. E. The mechanisms of governance [Текст] / O. E. Williamson. – Oxford: Oxford University Press, 1996. – 429 p.

Книга двох авторів:

Гриньова В.М. Соціально-економічні проблеми інноваційного розвитку підприємств [Текст]: [монографія] / В.М.Гриньова, О.В.Козирева. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2006. – 192 с.

Книга трьох авторів:

Держава і ринок: філософія взаємодії [Текст]: [моногр.] / [І. Й. Малий, М. І. Диба, М. К. Галабурда]; за ред. І. Й. Малого; Київ. нац. екон. ун-т. – К. : КНЕУ, 2005. – 358 с.

Книга багатьох авторів:

Потенціал національної промисловості: цілі та механізми ефективного розвитку / [Ю.В.Кіндзерський, М.М. Якубовський, І.О. Галиця та ін.]; за ред. канд. екон. наук Ю.В. Кіндзерського; НАН України; Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2009. – 928 с.

Окремий том багатотомного видання:

Стратегічні виклики 21 століття суспільству та економіці України: у 3-х томах / В.М. Геєць, В.П. Александрова, Ю.М. Бажал, А.М. Гуржій, М.С. та Данько; [Геєць В. М., Александрова В. П., Бажал Ю. М., Гуржій А. М., Данько М. С. та ін.]; Ін-т економіки та прогнозування НАНУ; Український форум; за ред. В. М. Гейця, В. П. Семиноженка, Б. Є. Кваснюка. – Т. 1 : Економіка знань – модернізаційний проект України. – К. : Фенікс, 2007. – 544 с.

Опис статей з наукових збірників:

Якубовський М.М. Пріоритети технологічної політики та структурних змін [текст] // Потенціал національної промисловості: цілі та механізми ефективного розвитку / [Ю.В.Кіндзерський, М.М. Якубовський, І.О. Галиця та ін.]; за ред. канд. екон. наук Ю.В. Кіндзерського; НАН України; Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2009. – С. 353–368.

Опис статей із журналів:

Шостак Л. Відкрита економіка: перспективи позиціонування України у світовій господарській системі [Текст] / Л. Шостак, О. Бадрак // Економіка України. – 2009. – № 7. – С. 38–48.

Електронні ресурси:

Бюджетний кодекс України № 2456-VI від 8 липня 2010 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>

Податковий Кодекс України № 2755-VI від 02.12.2010 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

Додаток В

Рекомендована структура звіту із стажування з фаху

Вступ

Перелік умовних позначень (за необхідності)

1. Організаційно-правова характеристика _____ (назва підприємства).
2. Організація комплексного фінансового аналізу на _____.
 - 2.1. Аналіз активів підприємства та джерел їх утворення (пасивів).
 - 2.2. Аналіз ліквідності та платоспроможності підприємства.
 - 2.3. Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства.
 - 2.4. Аналіз ділової активності підприємства.
 - 2.5. Аналіз фінансової стійкості підприємства.

Висновки та рекомендації

Список використаних джерел

Додатки

